

Dataskydd i ständig utveckling – en myndighetschefs betraktelser*

Lena Lindgren Schelin

Inledning

Det är en stor ära att få vara med och fira en myndighets 50-årsdag. Det är en lång tid. Med erfarenheter och med- och motgångar skapas lärande och mognad. Så med 50 år på nacken får Integritetsskyddsmyndigheten, IMY,¹ sägas vara en relativt mogen organisation, även om de år jag har varit generaldirektör på myndigheten har präglats av stor förändring och en omfattande personaltillväxt. Av dagens cirka 130 medarbetare var färre än 20 anställda den 1 januari 2018 – resten har vi rekryterat och on-boardat under åren som gått. Men av dem som var med då har merparten arbetat i många år. Våldigt många år. Så i den meningen är vi en vital 50-åring, full av erfarenheter och ny energi.

Det som löpande har slagit mig är det starka och genuina engagemanget för uppdraget och den fina kulturen som präglas av professionalism, stolthet och stor omtanke om varandra. Ett väl förvaltad arv som varit en fröjd att få verka i och som lagt grund för mycket av den utveckling vi har genomfört de senaste åren.

Jag är några år äldre än myndigheten, är jurist och har haft ett intressant och varierande yrkesliv. Det har involverat alltifrån forskning och produktion av utredningsrapporter till chefs- och ledarskap inom så olika sektorer som ekonomisk brottslighet och skolfrågor. Jag gick in i uppdraget som en (nåja, någorlunda) vital nästan 50-åring med massor av energi. Jag kan redan här konstatera att jag varje dag har fått utlopp såväl för min energi som min lite envisa ådra att hålla i och genom små, successiva, förflyttningar åstadkomma förändring.

* Denna artikel är skriven utifrån de förhållanden som gällde när artikeln skrevs, då Lena Lindgren Schelin fortfarande var generaldirektör för Integritetsskyddsmyndigheten, IMY. Hon är sedan den 1 september 2023 – och när artikeln publiceras – generaldirektör för Kustbevakningen.

¹ Myndigheten bytte namn den 1 januari 2020. Jag använder fortsättningsvis Integritetsskyddsmyndigheten, eller IMY, även när jag hänför mig till omständigheter som inträffade under tiden myndigheten hette Datainspektionen.

En gemensam nämnare sedan jag fick mitt första chefsuppdrag har varit ansvar för "ordning-och-reda-frågor". Vid sidan om rättsutveckling har registratur, arkiv och informationshantering varit vanliga ansvarsområden i min portfölj. Jag var under många år också personuppgiftsombud. I den rollen etablerades mina första kontakter med IMY som bjöd in till både utbildningar och träffar med andra personuppgiftsombud inom rättsväsendet. Fantastiskt uppskattat!

När jag fick rollen som generaldirektör för IMY hade jag en klar bild av vad jag skulle vilja bidra med för att ta myndigheten till nästa nivå. Den röda tråden var åtgärder för att åstadkomma ännu större *effekt* på integritetsskyddet i samhället. Tydlighet, transparens och tillgänglighet var några av ledorden jag ville skulle prägla mitt ledarskap både på in- och utsidan, i myndighetens arbete och i möten med aktörer i olika verksamheter. Tillit och tillsammans, som varit centrala förhållningssätt för mitt ledarskap sedan tidigare, ville jag befästa i mitt nya uppdrag. Hur väl jag har lyckats med detta får eftervärlden värdera.

IMY – världens äldsta nationella dataskyddsmyndighet

IMY har en lång historia och bildades den 1 juli 1973 som den första nationella dataskyddsmyndigheten i världen.² Uppdraget var att utfärda licenser för register som skulle föras med hjälp av automatisk databehandling och att meddela tillstånd och föreskrifter om behandling av personuppgifter om lagöverträdelse och andra känsliga personuppgifter. Sedan dess har den tekniska utvecklingen gått snabbt och uppdraget successivt förändrats. Från licensgivning och tillståndsprövning till alltmer utav vägledning och tillsyn.

Myndighetens uppdrag omfattade också att verka för god sed i kreditupplysnings- och inkassoverksamhet samt senare också vissa uppgifter på kameraområdet.

Myndigheten hade 1973 cirka 20 anställda och växte under de följande 45 åren med i genomsnitt en medarbetare per år. Från 2018 och framåt har myndighetens anslag ökat från ca 50 till drygt 170 miljoner kronor och vi har kunnat rekrytera, organisera, minska sårbarheter i små funktioner och investera i bland annat ett ärendehanteringssystem, en modernare webbplats och ett intranät, grundförutsättningar som i många verksamheter tas för givet.

² Utvecklingen beskrivs av en av IMY:s tidigare generaldirektörer, Jan Freese, i en artikel med rubriken Datainspektionen i Svensk Juristtidning 1979, <https://svjt.se/svjt/1979/510>.

Dataskyddsreformen och vägen mot EU:s digitala årtionde

Integritets- och dataskyddet i Sverige har genomgått tre tydliga historiska steg som närmast kan karaktäriseras som utvecklingssprång. Dessa har lagt grunden för ett fjärde språng, som pågår i detta nu.

Tre tydliga utvecklingssteg inom dataskyddet

Det första steget inom dataskyddsområdet togs 1973 genom införandet av den svenska datalagen, etablerandet av IMY samt nya regelverk inom kreditupplysnings- och inkassoområdena. Med avstamp i de mänskliga rättigheterna lades många centrala grundvalar på plats som står sig än idag, till exempel de särskilda krav som ställs på behandling av uppgifter om lagöverträdelse och känsliga personuppgifter.

Efter att Sverige blev medlem i EU följde snart ett *andra utvecklings-språng* genom dataskyddsdirektivet³ som implementerades i Sverige 1998 huvudsakligen genom PUL⁴.

I syfte att stärka arbetet med enhetlighet och harmonisering inom EU etablerades den s.k. artikel 29-gruppen och ett antal underarbetsgrupper med uppgift att ta fram gemensamma vägledningar, yttranden och ställningstaganden inom olika områden.

Genom direktivet fick vi inom EU en gemensam plattform att utgå ifrån. Men ett direktiv ska implementeras i nationell lagstiftning och beroende på bland annat skiftande grundlagsreglering, förvaltningsrättsliga traditioner, olika ställningstaganden i nationella domstolar och politisk ambitionsnivå kom implementeringen att skifta. Vårt undantag med den s.k. missbruksregeln⁵ är ett exempel som, enligt min uppfattning, medförde att många verksamheter i Sverige hade en längre väg att gå i det systematiska dataskyddsarbetet när vi gick över i det tredje utvecklingssprånget.

Det *tredje* språnget togs 2018 med en tydligare och skarpare reglering vad gäller behandling av personuppgifter. I centrum för utvecklingen låg dataskyddsförordningen, GDPR,⁶ som från och med den 25 maj 2018 blev direkt tillämplig lag i medlemsstaterna.

³ Europaparlamentets och rådets direktiv 95/46/EG av den 24 oktober 1995 om skydd för enskilda personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter.

⁴ Personuppgiftslagen (1998:204), PUL.

⁵ PUL 5 a §.

⁶ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning). På engelska General Data Protection Regulation, GDPR.

Dataskyddsmyndigheternas uppdrag vad gäller personuppgiftsbehandling regleras sedan dess enhetligt och direkt i förordningen. Vi fick en rad nya korrigerande befogenheter, bland annat möjlighet att besluta om sanktionsavgifter. Förordningen ställer krav på oberoende för dataskyddsmyndigheten och dess ledning. För IMY har det sedan 2018 inneburit en avskalad instruktion, ett avskalat regleringsbrev samt att tillkommande uppdrag förutsätter finansiering och att det inte uppstår intressekonflikter med uppdraget enligt dataskyddsförordningen.

Annat reglering rörande personuppgiftsbehandling behövde anpassas till och förhålla sig till dataskyddsförordningen. Ett mycket stort antal nationella, kompletterande, författningar uppdaterades mot den bakgrunden.

Under reformåret 2018 fick vi också ett direktiv för behandling av personuppgifter på det brottsbekämpande området.⁷ Samtidigt fick IMY nya uppgifter och helhetsansvaret för tillstånd och tillsyn enligt kamera-bevakningslagen.⁸

Ytterligare en större förändring var etablerandet av den Europeiska dataskyddsstyrelsen, EDPB.⁹ Utöver vägledningsarbete har vi idag både en lagreglerad mekanism för samordning i gränsöverskridande ärenden¹⁰ och en mekanism för tvistlösning där EDPB kan fatta beslut som blir bindande för den ansvariga tillsynsmyndigheten i gränsöverskridande ärenden. Detta är genomgripande förändringar som har tagit ambitionerna om enhetlighet och harmonisering till en helt ny nivå och väsentligt inskränker den nationella suveräniteten när det gäller verkställandet av dataskyddsförordningen. Det var frågan om stora förändringar som ofta sammanfattas i ”dataskyddsreformen”.

Utvecklingen grunden för EU:s digitala årtionde

Gemensamma grundläggande principer och centrala rättigheter för enskilda i dataskyddsregleringen har lagt grunden för det fjärde utveck-

⁷ Europaparlamentets och rådets direktiv (EU) 2016/680 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behöriga myndigheters behandling av personuppgifter för att förebygga, förhindra, utreda, avslöja eller lagföra brott eller verkställa straffrättsliga påföljder, och det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av rådets rambeslut 2008/977/RIF. Direktivet har implementerats i Sverige huvudsakligen genom brottsdatalagen (2018:1177).

⁸ Kamerabevakningslagen (2018:1200), KBL.

⁹ EDPB ersatte den s.k. artikel 29-gruppen och de vägledningar som artikel 29-gruppen beslutat om har fått fortsatt giltighet genom beslut i EDPB.

¹⁰ Den så kallade One-Stop-Shop-mekanismen (OSS-mekanismen).

lingssprånget som genomförs under 2020-talet inom ramen för EU:s digitala årtionde.¹¹

Det tar avstamp i EU:s digitala färdplan som avser främja EU:s digitala oberoende och sätta egna EU-standarder, med fokus på teknik och infrastruktur. Ett grundsyfte är att möjliggöra en ökad användning och delning av data för att skapa förutsättningar för offensiv utveckling och innovation inom EU.¹² Särskilt fokus ligger på att tillgängliggöra data inom och mellan den privata och offentliga sektorn.

De slutliga konturerna av den pågående utvecklingen kommer vi att se först framåt 2030 eller 2035 eller så, men vi ser idag en enorm regulatorisk utveckling, en flod av regelverk, som till stora delar handlar om att tillgängliggöra data eller reglera behandling av data. Ett tjugotal rättsakter har bäring på IMY:s verksamhet varav två exempel är AI-förordningen och förordningen om ett europeiskt hälsodataområde, EHDS.¹³

EU har höga ambitioner. Man avsätter omfattande utvecklingsmedel för att attrahera näringsliv och innovatörer att bidra med såväl investeringsmedel som kompetens. Enligt EU:s digitala kompass och policyprogram ska omfattande investeringar göras för att utveckla exempelvis molnlösningar, blockkedjeteknik och möjliggöra tekniska landvinningar som attraherar fler att vara verksamma inom EU och välja säkra tekniska lösningar som konkurrerar med dagens stora etablerade plattformar.¹⁴

Med GDPR i spetsen och tillkommande reglering inom det digitala årtiondet går EU i bräschen för ett starkt dataskydd globalt och strävar efter att få andra länder, även dominerande, att successivt anpassa sina regelverk för att kunna fortsätta agera inom EU och utbyta varor och tjänster på en öppen marknad.

¹¹ Vi har nu förstått att 2010-talet och dataskyddsreformen utgjorde ett fundamentalt första steg i EU:s digitala årtionde. Ibland pratar man om 2010-talet som EU:s första digitala årtionde och 2020-talet som EU:s andra digitala årtionde.

¹² Kommissionen anger att de vill göra 2020-talet till EU:s digitala decennium. EU behöver enligt Kommissionen stärka sitt digitala oberoende och sätta egna standarder snarare än att följa andras – med tydligt fokus på data, teknik och infrastruktur. Ett Europa rustat för den digitala tidsåldern.

¹³ Ytterligare exempel på rättsakter inom dataskyddsområdet är dataförvaltningsakten (DGA), dataakten (DA), den digitala serviceakten (DSA), den digitala marknadsakten (DMA) och rättsakter om interoperabilitet. En permanent förordning om spårning av sexuella övergrepp mot barn på nätet, den s.k. CSAM-förordningen, är under förhandling. Det kommer också omfattande reglering rörande dataområden eller "datasjöar", där förordningen om ett europeiskt hälsodataområde (EHDS) för närvarande har kommit längst. Här till kommer ett stort antal nya eller uppdaterade rättsakter inom digitalisering samt informations- och cybersäkerhetsområdena. Därutöver är reglering av betydelse för dataskyddsmyndigheterna bland annat en e-privacyförordning, liksom förordningar rörande gruppaltal och en förordning om politisk reklam som reglerar användningen av inriktnings- och förstärkningstekniker.

¹⁴ Europe's Digital Decade: digital targets for 2030 (europa.eu), <https://www.consilium.europa.eu/sv/policies/a-digital-future-for-europe/>.

EU-regleringen utmanar den svenska förvaltningsmodellen och makt förskjuts sakteliga mot EU

Den regulatoriska utvecklingen är omfattande och om man lyckas realisera planen kommer EU:s digitala årtionde att få omfattande påverkan på flera plan.

Vi har enligt min uppfattning redan sett en stor förskjutning av maktförhållandena på dataskyddsområdet. IMY är en del i den svenska statsförvaltningen, hör till Justitiedepartementet och vi rapporterar vårt uppdrag löpande dit. Vi är fullt anslagsfinansierade. Men vårt kärnuppdrag på dataskyddsområdet regleras i dataskyddsförordningen.

Kommissionen följer löpande upp och utvärderar hur förordningen verkställs i medlemsstaterna. Företrädare för kommissionen medverkar på EDPB:s plenar- och arbetsgruppsmöten (totalt ett hundratal möten per år) och har därigenom full insyn i hur arbetet i EDPB bedrivs, hur diskussioner förs och överläggningar går, när samsyn råder, vilka inlägg eller invändningar olika dataskyddsmyndigheter gör, när omröstning erfordras och hur röstningsförfaranden faller ut. Utifrån inspel från EDPB har kommissionen också tagit initiativ till ny lagstiftning i syfte att ytterligare harmonisera tillämpningen och minska inflytandet av olika nationella förvaltningstraditioner, bland annat vad gäller hanteringen av klagomål i gränsöverskridande ärenden.¹⁵

Detta jämte kravet på oberoende medför en förskjutning av styrkeförhållandena och att möjligheten för regeringen att styra IMY i dess kärnuppdrag har tunnats ut väsentligt. Den svenska traditionella förvaltningsmodellen utmanas och IMY har ett stort ansvar att navigera i hur förordningen verkställs.

Jag menar att den maktförskjutning mot EU som uppstått på dataskyddsområdet har genomförts utan alltför stora reflektioner kring vad det innebär – och att det har lagt grunden för ytterligare reglering med liknande inslag under det digitala årtiondet.

Min spaning är att ytterligare makt och strukturer i takt med att det digitala årtiondet realiseras kommer att förskjutas mot EU på ett inte obetydligt sätt.

Det är ett stort antal nya förordningar och direktiv som aktualiseras. Lagstiftningsinitiativ antas ofta redan i ett första steg som EU-förordningar. Regelverken slår tvärs över nationella departements-, sektors- och ansvarsgränser.

Nya EU-organ kommer etableras och regleringen ställer omfattande krav på nationell samordning. Kommissionen kommer genom nationella

¹⁵ EDPB Letter to the EU Commission on procedural aspects that could be harmonised at EU level | European Data Protection Board (europa.eu).

kontaktpunkter löpande följa upp och utvärdera hur regelverken verkställs i medlemsstaterna. Efterfrågan på vägledning kommer att öka och vida samarbeten behöva etableras på helt nya nivåer för att kunna ge samlad vägledning och utöva tillsyn eller annan kontroll inom områden där flera sektorer och kunskapsområden är involverade. Detta gäller exempelvis för AI-förordningen som kommer att få konsekvenser för digitala lösningar inom i stort sett alla samhällssektorer, myndigheter och verksamheter.

Det blir en utmaning att få till en nationell styrning som fungerar såväl för politiken som för myndigheterna. Och en minst lika stor utmaning för de verksamheter som ska följa respektive kontrollera efterlevnaden.

För att kunna svara upp mot nya regulatoriska förutsättningar och krav på nationell samordning behövs ett kraftfullt politiskt ledarskap som förmår navigera i en komplex terräng i flera nivåer. Man behöver ta position inom de olika EU-institutionerna för att tidigt kunna vara med och påverka utvecklingen. Det behövs ett helikopterperspektiv för att förstå och kunna dra nytta av EU:s digitala årtionde i dess större kontext. Förhandling av enskilda rättsakter behöver utgå från ett helhetsperspektiv för att skapa så goda nationella politiska, regulatoriska och verksamhetsmässiga förutsättningar som möjligt.

Trots goda intentioner med det digitala årtiondet riskerar vi att krockar och normkonflikter uppstår som skapar rättsosäkerhet och hämmar utvecklings- och innovationskraften. Vi behöver därför alla hjälpas åt för att få systemet att fungera. Jag ser framför mig att EU:s digitala årtionde skapar en ”spindelväv” av verksamhetsmässiga och regulatoriska förutsättningar och beroenden. Vi myndigheter kan bidra och ta position och genom ett dedikerat ledarskap vidga stuprören och säkerställa att vi bygger hängrepp mellan oss utifrån de nya förutsättningarna.

En insikt som börjar landa hos mig är att EU:s digitala årtionde sannolikt kommer att leda till förändringar av dataskyddsmyndigheternas uppdrag på ett ännu mer ingripande sätt än vid dataskyddsreformen 2018.

En exponentiell digital utveckling kräver åtgärder för att säkra utvecklingen

Samtidigt som det pågår en omfattande utveckling vad gäller skyddet för personuppgifter och det fria flödet av data pågår en digital utveckling som går långt mycket snabbare än den regulatoriska.

IMY har i uppdrag att vart fjärde år leverera en rapport till regeringen om utvecklingen på it-området när det gäller integritet och ny teknik.¹⁶ I den första rapporten 2020 konstaterade vi att vi befinner oss i den fjärde industriella revolutionen.¹⁷

Sexton teknikutvecklingsområden som skapar möjligheter och risker

I rapporten beskriver vi sexton teknikutvecklingsområden som tillsammans bidrar till utveckling och Sveriges förmåga att ta tillvara digitaliseringsens möjligheter. Det handlar om ny teknik för att samla in data, som till exempel mindre och mer effektiva sensorer, teknik för att bearbeta och analysera data, som AI, samt teknik för att lagra, säkra och transportera data, som molnlösningar, blockkedjor och 5G/6G. En fråga som inte nämndes explicit i rapporten men som har blivit allt mer aktuell är (den förhållandevis oreglerade) rymden som arena för digital kommunikation och för lagring och behandling av data.¹⁸ Här finns sannolikt ett nytt spänningsfält att tränga in i för dataskyddsmyndigheterna.

Digitalt drivna innovationer ger hopp om att bättre kunna möta samtidens utmaningar och skapa ett bättre samhälle – nu och för kommande generationer. Samtidigt innebär den ökande insamlingen av data risker ur ett integritetsskyddsperspektiv. Kraftfull teknik för att samla in data ger en mängd aktörer tillgång till en mer eller mindre fullständig bild av våra liv, intressen och kontakter, vår hälsa och våra rörelsemönster, vanor och beteenden.

Vi konstaterade i rapporten att det förekommer en omfattande – sannolikt i stora delar olaglig – spårning av enskilda på nätet. Med internet of things (IoT) och uppkopplade prylar som vi bär på oss, använder i vardagen och har runt oss, flyttar spårningen och riskerna för den personliga integriteten ut också i fysiska miljöer.

Med teknikens hjälp blir det allt enklare att spåra och kartlägga det mesta vi gör, i våra hem och i offentliga miljöer. Data om våra fysiska egenskaper¹⁹ kompletteras i allt större utsträckning med beteende-

¹⁶ Förordning (2007:975) med instruktion för Integritetsskyddsmyndigheten, 1 § andra stycket.

¹⁷ Integritetsskyddsrapport 2020 – en redovisning av utvecklingen på it-området när det gäller integritet och ny teknik. IMY rapport 2021:1.

¹⁸ Rymden har diskuterats, bland annat på Folk och Försvars rikskonferens 2022, under teman som Rymden som operationsmiljö, Rymden som underrättelsearena och Rymdens betydelse för det moderna samhället – framtida sårbarheter, https://folkochforsvar.se/Rikskonferensens-Program-2022.pdf?_t=1641753830. Se även t.ex. artikeln Datadrivna försvarsförmågor – trender och vägval. Inträdesanförande i KKrVA avd IV den 7 december 2022 av Johan Sigholm.

¹⁹ Exempelvis hand- och fingeravtryck, ansikts-, röst- och taligenkänning eller DNA.

baserade uppgifter²⁰. Allt fler biometriska uppgifter används, exempelvis för identifiering med fingeravtryck, ansiktsgenkänning eller röststyrning.

Tillämpningsområdet för dataskyddsförordningen är skydd av data vid *behandling av personuppgifter* – uppgifter som direkt eller indirekt kan hänföras till en fysisk levande person. Genom den digitala utvecklingen, möjligheten att samköra olika datakällor och att spåra enskilda på olika sätt är det idag allt färre uppgifter som inte indirekt kan leda till identifiering av en person. Allt fler uppgifter utgör därmed enskilt eller i sitt sammanhang personuppgifter.²¹

Även om vi förhåller oss med försiktighet till digitala kanaler lämnar vi mängder av digitala spår efter oss. Med ökad användning av biometriska uppgifter kommer det vara svårt att röra sig eller verka någonstans i samhället utan att direkt eller indirekt kunna spåras och identifieras. Biometriska personuppgifter kan inte heller enkelt ändras eller ersättas om de går förlorade. Ett lösenord eller passerkort kan ersättas med ett nytt, men om vi förlorar kontrollen över våra biometriska personuppgifter kan de inte ersättas och vi saknar medel för att hindra att de används i olovliga syften.

De risker för integritetskränkningar, identitetsstöld, intrång, utpressning eller bedrägerier som teknikutvecklingen öppnar för är stora. Detta ställer särskilda krav på att de som behandlar våra uppgifter gör det på ett rättssäkert och korrekt sätt och säkerställer ett adekvat skydd för uppgifterna.

Fortsatta brister i dataskyddsarbetet – vi behöver agera nu

Utifrån ett antal källor var vår bedömning år 2020 att en stor andel verksamheter syntes ha brister vad gäller tekniska och organisatoriska säkerhetsåtgärder och att det fanns brister i det systematiska dataskyddsarbetet. Denna bild har till stora delar bekräftats i senare uppföljningar, rapporter och tillsynsbeslut.

I arbetet med integritetsskyddsrapporten till regeringen blev det tydligt för mig och oss att den privata sfär som är en grundförutsättning för att kunna ha ett privatliv börjar bli rejält kringskuren. Den exponentiella teknikutvecklingen i kombination med bristande ansvar för hanteringen av vår data skapar en ”bråttomfaktor” – det är allvar nu.

²⁰ Exempelvis gångstil, rörelse- och talmönster, handstil, ansiktsuttryck och sömnmönster.

²¹ Detta innebär inte bara en utmaning för den personliga integriteten, utan också för till exempel innovatörer och andra som samlar in stora mängder data men inte har intresse av datan i sig utan enbart av aggregerade slutsatser från denna. Den vida ramen för vad som utgör personuppgifter medför att dataskyddsförordningen och dess hanteringsregler blir tillämpliga vilket enligt flera aktörer som varit i kontakt med IMY kan verka hämmande för utvecklingen.

För att Sverige och EU effektivt ska kunna möta de samhällsutmaningar vi står inför är det bråttom att öka takten i den digitala omställningen. Samtidigt är det mer bråttom än någonsin att stoppa utveckling och innovation som bygger på osäkra eller felaktiga grundförutsättningar.

Data och personuppgifter i osäkra, oskyddade eller oordnade miljöer skapar sårbarheter såväl för enskilda som verksamheter men ytterst för samhället. Inom IMY försöker vi bidra på många olika sätt, både genom samarbeten, vägledningsarbete och skarpa tillsynsbeslut, men vi behöver alla tillsammans ta ansvar för det digitala samhälle vi rustar för våra barn och barnbarn. Och det behöver göras nu.

Etiska överväganden allt mer centrala

Vi befinner oss i ett skifte där etiska överväganden allt oftare och mer framträdande behöver göras. Idag är nästan allting tekniskt möjligt. Då behöver man överväga om det är rättsligt tillåtet. Och även om man får bör man ställa sig frågan om det är hållbart och etiskt försvarbart.

Den snabba utvecklingen av AI, inte minst generativ AI och språkmodeller som ChatGPT, har bidragit till intensifierade diskussioner om teknikens möjligheter, men också risker. Vi börjar se konturerna av något som tidigare var förbehållet science fiction-litteraturen – att det artificiella har sådan kapacitet och förmåga att det har potential att ta över alla former av mänsklig kontroll.

Parallellt med intensiva diskussioner om AI som präglat våren 2023 har kommissionens förslag till en förordning om övervakning för att spåra sexuella övergrepp mot barn på nätet väckt starka reaktioner.²² Att staten genom vissa av sina myndigheter, under särskilda omständigheter, skulle ha möjlighet att kontrollera bland annat privata chattmeddelanden innebär ett stort ingrepp i den personliga integriteten.

Jag håller med. Jag kan dock för egen del ibland förundras över hur vi så obekymrat ger privata aktörer en väsentligt mycket mer omfattande insyn i vårt liv och leverne genom att dela uppgifter i tekniska lösningar som vi sällan har någon insyn i alls.

Jag saknar också den större debatten om vår rätt till ett privatliv, till en personlig sfär där vi kan utbyta tankar och idéer utan att bli kartlagda, spårade eller avlyssnade. Jag saknar debatten om digital säkerhet och trygghet. Jag efterlyser att vi börjar ställa krav på de tjänster och produkter vi använder, att vi i större utsträckning väljer bort produkter som oberättigat spårar och kartlägger oss och leverantörer som säljer

²² Child Sexual Abuse Material, CSAM-förordningen. Förslag till Europaparlamentets och rådets förordning om fastställande av regler för att förebygga och bekämpa sexuella övergrepp mot barn, COM/2022/209 final.

våra data till andra utan större omsorg om oss och säkerheten för våra uppgifter.

Vi är sannolikt många som skulle dra oss för att köpa leksaker till barn och barnbarn om vi inte förlitade oss på att de genomgått någon form av produktsäkerhetskontroll. I realiteten är vi ännu långt ifrån digital produktsäkerhet. Hur den digitala exponeringen kommer att utvecklas under kommande år är det få som har kontroll över. Vi behöver därför alla vara med och bidra i det framtida samhällsbyggandet där etiska överväganden och diskussioner förs betydligt oftare och mer nyanserat än hittills.

Dataskyddet en hörnpelare i ett hållbart och resilient informationssamhälle

Det är min fasta övertygelse att vi nu är i en brytpunkt och behöver ta aktivt ansvar för utvecklingen. Det kan betyda att hittills utvecklad teknik som saknar tillräckliga säkerhetsåtgärder inte ska utvecklas vidare. Att affärsmodeller behöver stöpas om eller skrotas. Eller att långa och okontrollerbara leverantörskedjor behöver brytas. Vi behöver tänka annorlunda kring framtidens digitala utveckling.

Vi har ett nytt säkerhetspolitiskt läge. Vi är digitala. Vår grundval är offentlighet och tillgång till information. Vi är attraktiva för antagonister. Och vi ser ett ökat antal cyberangrepp som i hög grad rör även svenska myndigheter, företag och verksamheter.

Det blir allt tydligare att dataskyddsfrågorna har allt större och centrala kontaktytor mot andra rättsområden. Det gäller naturligen i förhållande till digitaliseringen, men också till exempel i förhållande till konsument- och konkurrensrätten, tryck- och yttrandefriheten, immaterialrätten, elektroniska kommunikationer, hälso- och sjukvården, och, inte minst, informations- och cybersäkerhetsområdena.

Ett säkert samhälle förutsätter att vi bygger motståndskraft på alla nivåer – att skydda våra informationstillgångar är ett fundament för att stå emot antagonistiska angrepp och bygga en samlad, hållbar och resilient samhällsstruktur. Dataskyddsförordningen ställer långtgående krav på verksamheter att bygga in integritetsvänlig teknik i digitala verktyg och vidta tillräckliga tekniska och organisatoriska säkerhetsåtgärder för att skydda persondata. Dataskydd har därigenom ytterst betydelse för Sveriges säkerhet.

En av de viktigaste insikterna jag fått under de senaste fem åren är hur viktigt det är att dataskydd inte betraktas som en isolerad rättsfråga utan kopplas samman med it-, informations- och cybersäkerhets-

arbetet. De tekniska och organisatoriska åtgärder som behöver vidtas är ofta desamma och åtgärder inom ett område får många gånger positiva effekter även inom andra områden. Genom att se sambanden och säkerställa en politisk riktning som spänner över fälten skulle robustheten i arbetet bli så mycket starkare, forskning, investeringar och innovationskraft få större effekt och vår motståndskraft sannolikt öka väsentligt.

IMY:s utvecklingsresa

I retrospektiv ser vi ett rättsområde som har utvecklats enormt under sina 50 år. Dataskyddet är i ständig förändring och kommer fortsatt att utvecklas i hög takt.

Ständig förändring är något alla myndigheter måste hantera och nya förutsättningar kräver att verksamheten utförs och organiseras på nya sätt.

För IMY:s del påbörjades förberedelserna för dataskyddsreformen ett par år innan införandet. När jag började den 1 mars 2018 var det full fart i verksamheten. Nästan så att man sprang i korridorerna. Efterfrågan på vägledning var enorm. Vårt ärendeinflöde tredubblades och telefonköerna var oändliga.

En av de största utmaningarna var att vi hade begränsat med vägledning att ge. Många frågor var helt nya och vårt kärnuppdrag var under omställning. Vi visste inte om gammal praxis skulle stå sig, saknade helt praxis för nya frågor och även EU-gemensamma förhållningssätt till snart sagt varenda fråga som kunde uppstå. De nya korrigerande befogenheterna var helt oprövade.

Uppdraget var komplext. Det var ibland svårt att navigera och prioritera en begränsad resurs. Min väg in i uppdraget blev att ta oss framåt, ett steg i taget, men med en tydlig förändringsagenda och en vision om att skapa samhällsförändring i bakfickan.

En tydlig kompass och riktning

I en komplex vardag är det centralt med en kompass och en tydlig riktning för vart man ska och en gemensam vision om vad arbetet ska leda till. Vi tog under 2018 fram vår vision: Ett tryggt informationssamhälle – tillsammans värnar vi den personliga integriteten. Den håller än idag, men när jag pratar om visionen lägger jag numera till ett *tryggt och hållbart* informationssamhälle. I takt med den exponentiella teknikutveck-

lingen blir det allt mer centralt att informationssamhället måste ha ett långsiktigt hållbarhetsfokus.

Under min tid på IMY har vi haft ett antal grundvalar för vad vi vill uppnå och hur vi vill vara. Målet är att allt vi gör ska leda till *effekt* på integritetsskyddet i samhället. I det arbetar vi *utifrån-och-in* och försöker lägga örat mot rälsen mot omvärlden för att kunna göra rätt prioriteringar. Vi vinnlägger oss också om att verka *en-till-många* och försöker få spridning av till exempel tillsynsbeslut, vägledning och rapporter till så många som möjligt i så många relevanta kanaler som möjligt. Vi arbetar också ständigt med *effektiviteten* och har ägnat omfattande resurser åt att kartlägga och utveckla processer, strukturer och rutiner för vårt arbete och för att underlätta för dem som vänder sig till oss i olika frågor och ärenden.

Vi har också tagit fram en *värdegrund* för hur vi vill vara och bemöta varandra och vår omvärld, det vi kallar våra 5T. Värdegrunden bygger på värdeorden tillgänglighet, tydlighet, transparens, tillit och tillsammans. På IMY ligger en stor styrka idag i att värdegrunden är väl etablerad och genomsyrar allt från vår chefs- och ledarpolicy till lönekriterier och löpande uppföljning i vardagen.

Med några års erfarenhet av dataskyddsreformen i ryggen tog vi 2021 fram en strategisk inriktning som har stor betydelse för myndighetens utveckling och prioriteringar. Inriktningen sträcker sig till 2025 och målbilden är att data- och integritetsskydd då ska ges ett större fokus på alla nivåer i samhället; hos enskilda, verksamheter, innovatörer och inom politiken. Vi har en hög ambition att löpande vässa oss för att bidra till ökad förmåga hos andra på samtliga nivåer. Vi vill bidra till en positiv samhällsförändring och när det är relevant vara med och leda det arbetet.

Vägledning på flera olika sätt

Ett led i arbetet med samhällsförändring är ett systematiskt arbete för att utveckla nya former för, och att ge, vägledning kring dataskyddsfrågor. Myndigheten har en enorm samlad kompetens och vi har löpande vässat oss i att utifrån vår bästa förmåga ge vägledning utan att faktiskt veta att den kommer hålla över tid.

Särskilt betydelsefullt har varit våra rättsliga ställningstaganden, där vi tar ställning i enskilda rättsfrågor och som vi sedan har som grund när frågan prövas i enskilda ärenden. Vägledning för integritetsanalys i lagstiftningsprocesser ger utredare och lagstiftare handfast vägledning i olika steg för att få till en balanserad lagstiftning som uppfyller kraven på bland annat precision, proportionalitet och effektivitet. Vägled-

ningen har potential att ge stor effekt på integritetsskyddet, inte minst då den även kan användas som utgångspunkt i verksamhetens systematiska dataskyddsarbete.

Vi ger också vägledning genom tillsynsbeslut. Idag har vi fattat ett stort antal vägledande tillsynsbeslut varav drygt 30 med sanktionsavgifter. Dessa varierar i storlek från några hundra tusen kronor till miljonbelopp. Det högsta lagakraftvunna sanktionsbeloppet i Sverige hittills är 50 mkr i ett ärende mot Google LLC. I beslutet fick vi en tydlig hint från domstolen att beloppet i vart fall inte var för högt. Vi har också deltagit i en handfull bindande beslut i EDPB. De har rört multinationella plattformsbolag och beslutade sanktionsbelopp har varit mellan 225 och 1 200 miljoner euro.

Vi gjorde tidigt uppskattningen att det skulle ta upp emot fem år innan vi skulle börja få etablerad praxis på området. Prognosen har visat sig vara relativt korrekt. Det kommer nu allt fler avgöranden från EU-domstolen i dataskyddsfrågor som ger konkret vägledning. Merparten av de beslut vi fattar överklagas också nationellt och ofta processar vi dem i två instanser. Vi har också ett antal mål som ligger i Högsta förvaltningsdomstolen för prövning. Det är ett centralt arbete för att vi ska få tydliga ställningstaganden i olika frågor.

De principer och krav som utarbetades genom dataskyddsreformen konkretiseras nu och får form och det är glädjande att kunna konstatera att verkställandet av dataskyddsförordningen realiserar i allt högre utsträckning.

Särskild satsning mot innovationssystemet och regulatorisk testverksamhet

Vi har tidigare identifierat innovatörer och utvecklare som nyckelaktörer i den digitala utvecklingen. Vi har också identifierat mindre verksamheter som en riskfaktor för bristande dataskyddskompetens. Många gånger sammanfaller dessa. Vi har därför aktivt arbetat för att bygga upp vår förmåga att ge vägledning inom innovationssystemet. Forskarhearings, omvärldsbevakning, webinarier, utbytestjänstgöring, möten och otaliga kontakter inom innovationssystemet har medfört stort lärande för oss och också en utvecklad process för att ge vägledning. Bland annat har vi idag en innovationsportal på vår webbplats med information som riktar sig särskilt till innovatörer och mindre verksamheter.

Ett sätt att spänna bågen ytterligare har varit ett utforskande arbetssätt inom en innovationshubb, där medarbetare från olika delar av verksamheten arbetar hel- eller deltid för att vara med och driva utveckling.

Ett flaggskepp har varit vår pilotverksamhet med regulatorisk testverksamhet, en s.k. sandlåda. Utvalda innovationsprojekt ges fördjupad vägledning i dialogformat och bedömningarna redovisas sedan i en publik slutrapport. Vi har fått mycket positiv återkoppling på pilotverksamheten, både från aktörerna som deltagit men också från verksamheter som fått del av lärdomar och från andra myndigheter som är nyfikna på det här sättet att ge och få vägledning. Hittills är det bara Frankrike, Norge och Storbritannien som har utvecklat ett arbete med regulatorisk testverksamhet inom dataskydd, så Sverige kan räknas in bland föregångsländerna. Vi ingår i ett närmare samarbete med dessa länder och utvecklar nu verksamheten vidare.

Anpassad klagomålshandling

En av de frågor som vi väntar på att få prövade i domstol handlar om klagandens ställning – om klaganden ska anses vara part i klagomålsärenden och i tillsynsmyndigheternas tillsynsärenden när dessa baseras på klagomål från enskilda.

Just klagomål och dess hantering har varit en fråga där den svenska dataskyddsmyndigheten och det svenska rättssystemet inte har harmoniserat med merparten av övriga länder inom EU. I Sverige har vi länge hanterat klagomål som ett inflöde som ger viktig vägledning kring vilka sektorer, företeelser eller verksamheter som bör bli föremål för riskbaserad tillsyn. Idag har vi ställt om vår klagomålshandling och hanterar numera alla ca 2 400 inkomna klagomål per år. Omställningen har under några år präglats av verksamheten och styrt våra prioriteringar, men nu är klagomålshandlingen en integrerad process i vår verksamhet. Utmaningen ligger i att säkerställa en effektiv hantering i syfte att frigöra tid för bland annat mer riskbaserad tillsyn.

Klagomålshandlingen är dock fortsatt under lupp. Svenska domstolar har under PUL-tiden etablerat en tydlig praxis som innebär att klaganden inte har partsställning i klagomålet och inte heller kan överklaga dataskyddsmyndighetens beslut att inte vidta någon åtgärd i ett klagomål. En förändring i synen på klagandens ställning skulle få stora konsekvenser för IMY och innebära att vi åter behöver se över och förändra centrala processer i grunden.

Ledarskapet en mittpunkt kring vilket allting snurrar

De sista åren på IMY har präglats av ett stort förändringstryck och intensivt utvecklingsarbete. Jag har varit besjälad av att IMY ska vara en relevant samhällsaktör som bidrar till andras utveckling – först när våra erfarenheter och kunskaper sprids och omsätts till verksamhetsutveckling kan vi nå verkliga effekter på integritetsskyddet i samhället. Men ensam är inte stark i en verksamhet. Fokus på ledarskapet har därför varit en mittpunkt kring vilket allting har snurrat för att vi ska nå våra mål och vår vision.

Förändringsledning tarvar uthållighet och framför allt en trygg och stadig kurs att förhålla sig till när ekonomin tryter, resurserna är begränsade och uppdraget känns oändligt både i omfattning och komplexitet.

Ju mindre en verksamhet är desto viktigare blir varje enskild medarbetare. Jag brukar prata om ett pussel. I ett mindre pussel blir det stora hål om en pusselbit saknas och det skaver betänkligt om en bit skevar. Detsamma gäller i en verksamhet.

Ett aktivt ledar- och medledarskap hos chefer och medarbetare har varit en målbild för mitt ledarskap och är en förutsättning för att verksamheten ska dra åt samma håll. Det bygger tillit och skapar handlingsutrymme, initiativkraft och engagemang hos medarbetarna samt en trygg bottenplatta som gör att pusslet ligger stadigt även under nya förutsättningar.

Det mest fascinerande, och det jag idag är mest stolt över, har varit att initiativ- och förändringskraft nu med allt större emfas kommer från verksamheten. Vi har byggt robusta strukturer och pusslet kan flyttas och växa i det närmaste organiskt utan alltför stor påverkan på verksamheten.

Mitt eget ledarskap har utvecklats enormt under de senaste åren. En förutsättning för det har varit kollegor som har stöttat och utmanat men framför allt de som klivit fram och tagit ansvar för helheten.

Jag hade tidigt en idé om att jag behövde minst en stark kraft vid min sida för att säkerställa att vi håller kursen och gör rätt saker. Jag förstod inte riktigt då hur betydelsefull en sådan funktion faktiskt skulle komma att bli, men ser idag hur stora mervärden som har skapats och hur centralt det varit för den egna hållbarheten och personliga utvecklingen. Jag har också haft turen att arbeta med många som har velat vara med på den ibland lite vingliga utvecklingsfärden och som verkligen har kavlat upp ärmarna och tagit i lite extra när det har behövts. Med rätt förutsättningar kan delat ansvar bli fleras ansvar.

Det är med stor tacksamhet jag ser tillbaka på fantastiska år som gett allt i form av utmaningar, tillväxt, lärande, bekräftelse, utveckling, med- och motgångar men framför allt stor glädje. Jag har haft roligt på jobbet varje dag och uppskattat varje möte och samtal med medarbetare och samarbetspartners. Ni har alla bidragit till att ge IMY färg och till att bli den myndighet den är idag.

Grattis till IMY som fyller 50! Det är med stor stolthet jag lämnar den här vitala 50-åringen i trygga händer på den som får förmånen att fortsätta driva verksamheten mot målet om ett tryggt och hållbart informationssamhälle.

